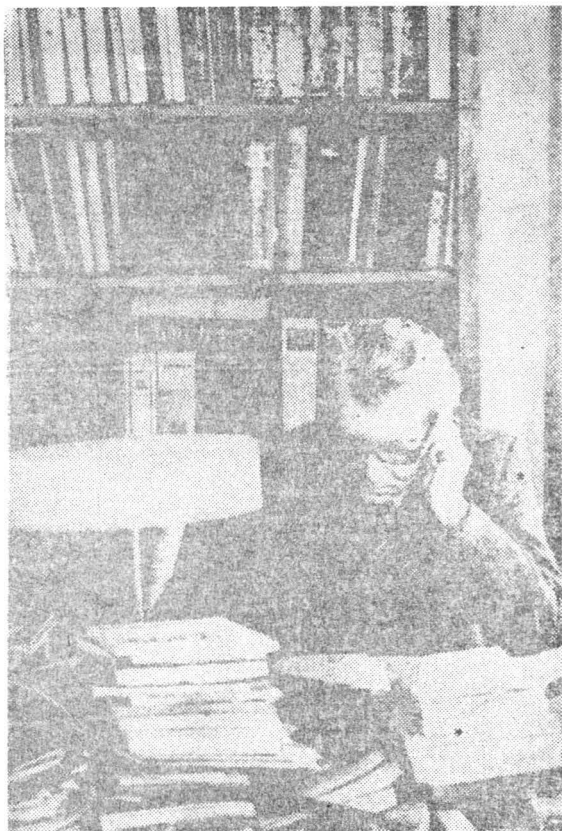

UN SOLITAR — O PILDĂ

Academicianul David Prodan
la 80 de ani

Studentii în al doilea an, încă aproape „boboci“, priveam cu respect amestecat cu o bună doză de groază impresionantul teanc de hirtii cu grijă așezat pe masa de la catedra sălii „Părvan“ de odinioară de profesorul Prodan. Oare, tot ce se află scris acolo va trebui să se furișeze, în numai două ore de curs, în caietele noastre, iar de acolo în capetele noastre? Și tot așa, în lecțiile ce urmează? Dar motivele de teamă nu ni se îndreptăteau întotdeauna; cînd, după două ore, vocea domoală a Profesorului încetă a se mai face auzită, adeseori mai rămînea știință de transmis și pentru data următoare. Profesorul nu accelera, nu scurta, el știa că acea fortăreață la asaltul căreia ne conducea cu mîină sigură nu se cucereste dintr-o dată, și că orice compromis ne-ar dăuna nouă în primul rînd, asaltatorilor. Iar la cursul următor, continua de unde se întrerupsese. Nu se poate ca faptele și încheierile să nu se lege. O perseverență ce nu cunoaște soluții facile, în primul rînd a lui însuși, apoi pretinsă și studioșilor săi. Numai astfel poți ajunge să cunoști măcar o părticică din imensul material viu al trecutului, să cunoști, spre a fi în măsură să judeci. Judecățile se bazează numai și numai pe tezaurul factic, și Profesorul era implacabil la examen. Cîtă dreptate avea!

A fost prin 1953/54, și încă nu apăruseră „Iobăgia“ și „Urbariile“, „Supplex“-ul reeditat și „Răscoala“... Dar — ceea ce, poate, nu știam pe atunci — era în curs munca neîncetată, neiertătoare, de zi cu zi, a savantului, în Arhiva istorică, în bibliotecă, era compania cotidiană a documentelor. Urbarii, inventare, socoteli, instrucții economice, petiții, memorii, audieri de martori. Și cîte altele, numai cel pe care-l sărbătorim acum, la optzeci de ani de viață, ar putea să spună...

Simion Mehedinți, ocupîndu-se de tipurile de oameni dedicați activității științifice, arăta că există cruditul, cercetătorul și savantul. Cel dintîi culege și înmagazinează, de regulă, felurite cunoștințe; al doilea se apleacă asupra unora anume,

căutînd să dezgroape pînă și ultima fărîmă de informație; al treilea adîncește, generalizează, sintetizează.

Este o caracterizare tipologică pe care, într-o interpretare rigidă (cu separația netă a celor trei tipuri), avem destule temeiuri să o punem la îndoială ca valabilitate generală. Să ne gîndim numai că azi, ca erudit, nu mai poți fi decît, cel mult, un amator pasionat. Fără bază documentară, nu poți aduce noutăți în vreun domeniu de specialitate. În schimb, cercetarea nu poate să nu te îndemne, implicit, la analiză și, măcar, încercări de sinteză. Totuși, dacă adăugăm tipologiei mehedintziene factorul îmbinare, ea ne ajută atunci cînd avem a privi o operă științifică în succesiunea, în ansamblul ei. Ce constatăm, de regulă? Că specialistul ajuns la maturitate publică sinteze, întemeiat fiind pe cercetări anterioare, ale altora și ale sale proprii. Există aici posibilitatea unei duble filtrări: cea datorată timpului scurs de la documentare și pînă la sinteză, și cea datorată evoluției prin care a trecut gîndirea, judecata istorică a specialistului. De aceea, multe asemenea lucrări de sinteză devin, după un anumit timp, nu prea utilizabile fără să recurgem din nou la documentația de la care pornesc.

În peisajul istoriografiei noastre, opera de pînă acum a lui David Prodan face netă excepție. Aceasta, datorită metodei sale științifice azi cu totul aparte. Academicianul Prodan a ajuns de mult la maturitatea marilor sinteze: *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea* a apărut de un bun deceniu și jumătate; tot pe atunci, ediția refăcută a *Supplex*-ului. Nu mult după aceea, a publicat *Urbările Țării Rădășului*, iar la finele deceniului trecut, *Răscala lui Horea*. Aceste opere nu sînt însă interpretare pură, generalizare lipsită de suport concret documentar. Istoricul procedează altfel: el declanșează un buton invizibil, al unei mașini a timpului care ne duce, prin intermediul cuvîntului documentar, în plină pulsație a vieții de demult. Aidoma unui ghid expert, îl conduce pe cititor prin locurile unde poate vedea mai mult și mai departe, lui, ghidului, nerămînîndu-i decît să atragă atenția asupra celui „clar ca lumina soarelui” care trebuie doar turnat în vorbe; ceva mai sec formulat: concluziile se încheagă, parcă, de la sine. Simțim că ele nu pot fi altele.

Este, de bună seamă, o metodă. Modalitățile de a o concretiza sînt, desigur, diferite (de pildă, în *Iobăgia*... sau în *Urbările*..., documentației i se consacră un volum, respectiv o secțiune de volum, aparte; în schimb, în *Răscala*... documentul este inserat în corpul expunerii). Dar în atare chip poate lucra numai un specialist care cunoaște o extrem de amplă documentație și care, mai ales, nu s-a detașat de ea nici o clipă; un specialist pentru care cercetarea informației documentare a fost și rămîne o necesitate vitală. De aceea, marile sale lucrări de sinteză reiau faptele, le grupează în unica lor logică posibilă pentru o imagine istorică adecvată.

Cei care consultă sursele de referință bio-bibliografică vor afla că David Prodan a lucrat un deceniu și jumătate ca arhivist, un altul ca bibliotecar. Preferința sa pentru istoria relațiilor agrare, pentru istoria socială a satului, îndeosebi transilvănean, a fost, prin urmare, mai mult decît o înclinație: o opțiune lucidă. Opțiune a cunoscătorului înzestrat încă din tinerețe cu o rară forță de selecție și, apoi, consecvență în cercetare; calități care l-au determinat nicidecum a se restrînge ca arie de preocupări, răspunzînd cine știe căror comenzi sau înclinații native (un comentator îl caracterizează, oarecum limitativ, „istoric transilvănean”), ci a înțelege, care sînt factorii fundamentali în dialectica evoluției istorice, a înțelege nevoia imperioasă de a cerceta acțiunea acestor factori asupra istoriei noastre.

Și, pentru a înainta pe acest tărîm, David Prodan a știut să aibă și să-și păstreze o rară calitate a cercetătorului, și anume, răbdarea, perseverența. Începînd din anii '30, zărim semnele acestei munci perseverente. De la *Răscala lui Horia în comitatele Cluj și Turda* (București, 1938) și pînă la monografia de amplă cuprindere a răscalei, au trecut patru decenii; de la publicațiile de urbarii și alte documente economice ale unor domenii feudale și pînă la *Iobăgia*..., respectiv *Urbările*..., iarăși, zeci de ani de aprofundată cercetare. *Supplex*-ul a fost editat într-o primă formă în 1948, pentru ca, două decenii mai tîrziu, să apară într-o ediție nouă, refăcută. Și cîte obstacole, cîte dificultăți, pînă la a găsi soluțiile singure valabile! Iată de ce academicianul Prodan nu vădește, nici în lucrările mai vechi și, cu atît mai puțin, în marile monografii din ultimul deceniu și jumătate, urmă de automulțumire. Foarte realist, nu pridiscede a avertiza asupra problemelor încă nerezolvate, asupra dificultăților de editare științifică a docu-

mentelor, de adecvare a terminologiei documentare la uzul lingvistic contemporan. (Un exemplu: în *Urbăriile...*, decît a da traduceri necorespunzătoare, mai bine renunță, arătînd că rămîne cercetătorilor problematicei să devină suficient de pregătiți spre a putea face față ei înșiși problemelor de limbă și, deci, interpretării juste a documentației).

Problematika socială și națională a veacurilor XVI—XVIII în Transilvania apare, în ansamblul operei istorice de pînă acum a academicianului Prodan, într-o unitate organică. În *Iobăgia...*, analizează cu profunzime mobilul economic al răscoalei din 1514; *Răscoala lui Horea* prezintă, pe fond documentar, situația economico-socială a iobăgimii în secolul al XVIII-lea. Se poate afirma că, împreună cu *Urbăriile Țării Făgărașului*, monografiile menționate oferă liniile esențiale ale evoluției relațiilor de producție în Transilvania de-a lungul a trei secole. Mai mult chiar; mai ales în *Răscoala lui Horea*, o rară capacitate de introspecție istorică îl dă autorului putința de a pătrunde și în adîncurile gîndirii și simțirii țărănești, atît a masei, cît și a conducătorilor. Și sîntem încă departe de a epuiza implicațiile pe care le dezvăluie D. Prodan, prin reînvierea cuvîntului documentelor. Ele sînt multe, un articol cu caracter aniversar nu le poate cuprinde pe toate.

Legătura cotidiană, vitală, cu documentul îl ferește pe academicianul David Prodan și de a considera epuizat un capitol sau altul al complexei problematicei istorice căreia i s-a dedicat. El cunoaște ca nimeni altul, cît de mult mai este de lucru; ceea ce ne și dă încrederea că vom vedea, scoase la lumină, noi și noi rezultate ale activității sale științifice.

Locul academicianului David Prodan este alături de al celor mai de seamă reprezentanți ai științei noastre istorice; dar unic este prin neasemuita-i fidelitate față de informația istorică autentică.

Se vorbește curent, în lucrări cu caracter istoriografic, de „școala” unuia sau altuia dintre savanții care interpretează fenomenul istoric. David Prodan nu este creator deliberat de școală. Cei care vor să-l urmeze, trebuie să facă, o viață întreagă, școala documentului, a izvorului istoric celui mai autentic cu putință.

Cîți l-au urmat pînă acum? Și cîți îl urmează?

Urăm încă mulți, mulți ani de viață, sănătate și muncă neobosită academicianului David Prodan, în interesul unei științe istorice care, reînviînd trecutul, să dea timpului nostru autentice și durabile valori de judecată.

FRANCISC PAP